

Els *collegia*: mètodes d'estudi de la conflictivitat urbana a l'occident de l'Imperi

Romà

El present article pretén ser un resum del meu treball de fi de carrera en el qual es volia trobar mètodes d'estudi sobre conflictes urbans a l'occident de l'Imperi Romà. Aquesta necessitat neix al veure la manca d'informació que trobem en comparació amb la part occidental de l'Imperi.

Començarem endinsant-nos una mica en la història de l'Imperi per fer entendre als lectors la sorpresa que ocasiona aquesta manca:

En acabar el segle I a. C. es començaren a construir els engranatges imperials, una de les estructures de poder més perdurables i potents de la història occidental. La base d'aquesta estructura era l'homoginització del model de ciutat, des d'on es recaptaven els impostos necessaris per a subsistència de Roma, i al mateix temps on s'exportava la cultura i formes de vida romanes.

La implantació d'aquesta estructura base es dona a totes les terres que formaven part de l'Imperi, i la nostra sorpresa es dona al veure que aquestes estructures generen una conflictivitat clara i constant a les ciutats de la part oriental de l'Imperi i en canvi a la part occidental no tenim cap font que ens n'informi. La falta de fonts primàries a la part occidental es dona, però, en molts altres casos ja que la part oriental, hereva de la tradició hel·lenística, té molta més documentació escrita.

És per això que decidim obrir noves vies d'anàlisi per acostar-nos a la realitat urbana de l'occident romà, a partir de les organitzacions de treballadors anomenades *collegia*.

La hipòtesi de partida que plantegem és que una xarxa d'organitzacions de tipus laboral com són els *collegia*, a on es troba integrada la major part de la població de les ciutats¹, poden ser un focus important de reclamacions en conjunt i d'enfrontaments dins dels murs de les ciutats.

Per apropar-nos al món dels *collegia* hem fet ús de les tres fonts d'estudi més importants que té la història antiga: documentació jurídica, epigràfica i arqueològica.

- 1. Documentació jurídica:** A partir de la documentació jurídica que ens arriba des dels últims temps de la República podem fer-nos una idea de la repressió de què va ser objecte

---

¹ MacMullen, R. *Enemies of the Roman Order* N. Y. 1992

el dret de lliure associació dels ciutadans romans abans de la construcció de l'estat imperial.

Aquest tipus d'organització sorgeix amb força durant la República i gaudirà de gran capacitat d'influència. En aquella època existia una total llibertat associativa i ens trobem amb un nombre d'associacions molt diverses (polítiques, religioses, laborals, etc), però tal i com hem dit, en el moment de la gran crisi del model republicà les diverses faccions de les elites ciutadanes voldran restringir la seva capacitat d'acció i això ho podem veure amb la sèrie de lleis que s'aniran promovent durant aquells anys. En un principi s'aniran prohibint associacions en funció del grup polític que es troba al poder (*Senatoconsulto* del 64 a. C., llei *Licina* del 55 a.C.), i no serà fins a l'arribada de Cèsar al poder i posteriorment el seu hereu polític, August, quan es formularà la legislació definitiva per la formació d'un Imperi immers en la tan desitjada *pax romana*, en concret i pel que fa al dret associatiu, aquesta política "pacificadora" es centrarà en la llei *Iulia*, a on queden prohibides totes les associacions, i tan sols es permetrà que formin *collegia* aquelles que tinguin un interès públic; s'entén per interès públic: els *collegia* religiosos, els *collegia* relacionats amb aquelles professions que es poguessin usar en cas de necessitat col·lectiva i amb una funció de pública utilitat (extinció d'incendis, fabricació de maquinària de guerra, aprovisionament de les ciutats, etc).

Així doncs, veiem com transformen en un dret públic subjectiu allò que fins aleshores havia estat una simple facultat dels ciutadans. Els *collegia* que nosaltres volem analitzar i que s'implantaràn a l'occident de l'Imperi ja estaran sota aquesta legislació.

També amb la informació jurídica podem fer una petita definició de com seran aquestes associacions a partir d'aquest moment: Tenen un caràcter local, i estan organitzats a imitació de les institucions municipals (*ad exemplum reipublicae*²). Un cop obtingut del Senat romà el permís de reunir-se en federació cada *collegium* de treballadors escollia un patró i cada cinc anys s'elegien els seus propis magistrats (*quinquennales*) que duren la associació. Tota la massa d'associats està dividit en decúries. En el teixit associatiu si desenvoluparan activitats com festes en honor a la seva divinitat tutelar i prenen part a les manifestacions religioses de la ciutat.

---

² Dig, 3.4.1.1.

2. Documentació epigràfica: El següent camí que obrirem per l'anàlisi dels *collegia* serà l'estudi de la documentació en pedra que han deixat aquestes associacions, en concret ens centrarem en un complet estudi sobre el patronatge a partir de la informació que ens donen els *albums*³, que són llistats d'aquelles persones que formaven els òrgans de govern del *collegia*. En concret l'estudi es centra en els patrons, unes figures de prestigi, triades pels membres dels *collegia*, que feien donacions econòmiques i d'altres tipus. Observem que la major part dels patrons pertanyent a les élites ciutadanes, i podem veure doncs la vinculació d'aquestes associacions amb el poder polític municipal, i que d'això en deriva certa dependència (per exemple econòmica). Una altra lectura que cal extreure de l'estudi és el prestigi que donava entre el poder polític ciutadà, el fet de ser patró de determinades associacions.

Amb aquest tipus d'estudi, podem apropar-nos a la relació que tenia el poder amb aquestes associacions, i la necessitat de tenir-les controlades, però seguim sense saber fins a quin punt aquestes associacions estaven integrades en el teixit urbà i quina influència exercien en el poble treballador.

3. Documentació arqueològica: Per poder analitzar la implicació que tenien els *collegia* en la societat cal fixar-nos en un altre tipus de documentació històrica: les dades arqueològiques. Una vegada més la falta de documentació escrita cal suplir-la amb una de les eines més útils per observar les formes de vida de les classes més baixes de la població en època antiga.

Per poder fer això ens hem d'apropar al lloc on es poden rastrejar els objectes materials dels ciutadans que pertanyien als *collegia*: estudiant les seves seves socials, les anomenades *scholae*. Els historiadors hi han prestat molt poca atenció, però en els pocs estudis que hem vist deixen entreveure algunes línies d'anàlisi certament interessants.

Les seves estudiades són concretament, el monument d'Uctueis a Alèsia, l'edifici de l'Eumachia a Pomeia i l'Insula II a Velia⁴. Tots tres, tot i tractar-se de llocs molt diversos de l'Imperi i d'oficis molt diferents (treballadors de metall, tractants de teixits i metges), tenen unes estructures molt semblants, i es podria parlar d'un esquema base.

---

³ Clemente, G. "Il patronato nei collegia dell'Impero romano" *Studi classici e orientali*. Pisa.21, 1972

⁴ Spano, G. "L'edificio di Eumachia in Pompei" *Rendiconto della Accademia di Archologia lettere e belle arti*, 1961. // M Fabri A. Trotta "Una scuola-collegio di età augustea. L'insula II di Velia" *Archologia prusiana*, 7 1989 // Martin, R. Varène, P. Le monument d'Ucuetis à Alèsia., *XXVI supplement à Gallia* 1973

Una qüestió força interessant és la vinculació que semblen tenir aquestes seus socials amb els *balnea* (petits banys que es troben dins dels barris de les ciutats romanes), així doncs, oferien aquest servei social al seus socis? Al barri sencer?, Podem aprofundir al estudiar-los, en els espais i mode de socialització dels treballadors romans, encara és més interessant quan veiem que la identificació d'estructures de banys és molt fàcil, ja que el sistema de calefacció és subterrani i no queda devastat pel pas dels anys. Així doncs són estructures àmpliament documentades dins les monografies arqueològiques, tot i que en la majoria dels casos són explicades simplement com “banys privats” sense aprofundir-hi més.

Aquestes són, de forma molt resumida, les vies d'anàlisi que hem seguit en el treball i les conclusions que n'hem extret de cada una. Però l'estudi que hem emprès també ens suggereix que en aquestes associacions de treballadors hi prenia part tota la ciutadania exclosa del poder polític, que allà podien sentir-se part d'una col·lectivitat i prendre part activa, sentir que exercien una influència a la vida pública del municipi, per exemple, organitzant festes religioses per la comunitat.

No podem, però, oblidar que els patrons eren part de les élites ciutadanes i per tant això ens informa del control a què sotmetien a aquestes associacions, i amb elles canalitzaven la necessitat de participar a la vida ciutadana d'una part de la població que n'era exclosa mitjançant organitzacions integrades dins del propi sistema imperial.

Tot i que l'estudi ens porti a concloure això, queden oberts en l'estudi dels *collegia*, i que hem apuntat més enrera, perquè no sabem on ens pot dur un estudi aprofundit sobre les *scholae*; en primer lloc segur que ens aportaria informació sobre un dels temes menys coneguts dins els estudis de l'antiguitat: com vivien els ciutadans exclosos del poder polític? , quins eren els seus espais de socialització?, perquè al i com apunten tots els indicis també a l'Imperi Romà d'Occident trobem desigualtats, treballadors i treballadores amb demandes; el que caldria preguntar-se és com vivien en el seu dia a dia, i potser a partir d'aquí podríem saber quins són els seus mecanismes de resposta.

Si partim de l'afirmació que dues tercers parts de la població de les ciutats estava vinculada a aquestes associacions, podem veure encara més clar que inevitablement cap estudi seriós sobre aquests temes pot deixar de banda l'anàlisi de les associacions de treballadors, com sembla que s'ha fet fins ara.

